

Jungner har däremot uppfattat den som **t**. Mitt på runan finns spår av huggning, som sannolikt är rester av en **a**-bst; en **t**-bst t.h. om hst är därjämte säker. Jungner har även sett en dylik t.v. om hst, men denna är tämligen osäker. Runan torde kunna uppfattas som en binderuna **ta**, eftersom ristaren för symmetriens skull kanske ej velat rista ytterligare en runa i raden. Efter r. 36 finns en grund fördjupning, som möjligen är huggen som nedre punkten i ett sk. **n**-bst till 37 **h** är nu svag men säker.

Om mansnamnet *Iarundr* se Sö 260 och S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1946, s. 276. Av namnet *Auðinn*, *Øðinn* finnas flerfaldiga fsv. belägg. Runinskrifter, som troligen innehålla detta namn, dels i formen *Auðinn*, dels i formen *Auðunn*, äro Sö 16 och Sö 157. Om *Assurr* se Vg 50.

93. Rådene sn, gamla kyrkogården.

Fig. 135. Vg 93. Rådene sn, gamla kyrkogården. Efter foto av H. Faith-Ell 1936; bilden i planschäftet är spegelvänd.

Litteratur: L 1562, T 71. Th. Ljunggren, Brev aug. 1792 t. P. Tham (ATA, tr. i VHAA:s Månadsblad 1879, s. 25 f.), Anteckning i KB F m 26 a, s. 14, Beskrifning öfver Sjögerstads församling 1814 (i: KB M 98: 3, s. 13); P. Tham, Uppteckning aug. 1793 »taget ur D. Vilskmans Topografiska Samlingar i Skara» (i: J. G. Liljegren, Fullständig Bautil, ATA), Diverse Antiquariska Anteckningar (i: Bautil, tillh. kapt. E. Malmberg, Ulriksdal); P. E. Lindskog, En korrekt beskrifning om Skara stift 5 (1816), s. 91; A. Larsson, Brev ³/₈ 1861 t. B. E. Hildebrand (ATA); G. Brusewitz, Brev ¹⁵/₇ och ¹¹/₁₁ 1861 t. Hildebrand (ATA), Westergötland 1861, s. 66 (ATA); P. A. Säve, Berättelse 1863, s. 167 (ATA, tr. i ATS 3, 1873, s. 125); E. Fischer, Västergötlands kyrkliga konst under medeltiden (1920), s. 91 f.; Fornminnesinventering 1929 (ATA); K. E. Sahlström m.fl., Gudhems härads fornminnen (1932), s. 231; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 389; S. Gardell, Gravmonument från Sveriges medeltid I (1937, rev. 1945), nr 639.

Äldre avbildningar: Ljunggren, bläckteckning (i KB F m 26 a), bläckteckning (i KB M 98: 3), teckning (i Tham, Div. Ant. Anteckningar, foto i ATA); Ljunggren(?), osign. bläckteckning (i VFA); Tham, skiss (i Fullständig Bautil); Brusewitz, bläckteckning (i Westergötland 1861), teckning (i VFA); Säve, bläckteckning (i a. a.); S. Welin, träsnitt (i T 71).

Invid landsvägen N om Rådene herrgård ligger Rådene gamla kyrkogård. Här står runstenen sedan 1861 rest, 1 m. N om södra kyrkogårdsmuren. Ristningen är vänd åt N.

Före nämnda tidpunkt låg den en tid »under karlbänkarna intill södra kyrkväggen med runorna uppåt» (H. Svensson i *Fornminnesinventering* 1929). G. Brusewitz lät emellertid upptaga stenen »med stöd af Kgl. Akademiens gifna instruktion». »Akademiens fullmagt med stora sigillet verkade på folket som ett kungabref», säger Brusewitz, »och jag visste knappt ordet af, förrän jag hade fem handfasta karlar med jernstörar till hands, som genast satte sig i arbete med stenens upptagning. Det var rätt bra att icke prostén bodde på stället, ty der blef en grufelig förödelse på golf och bänkar.» Kyrkan revs 1865.

I Per Thams *Div. Antiqv. Anteckningar* ligger en teck-

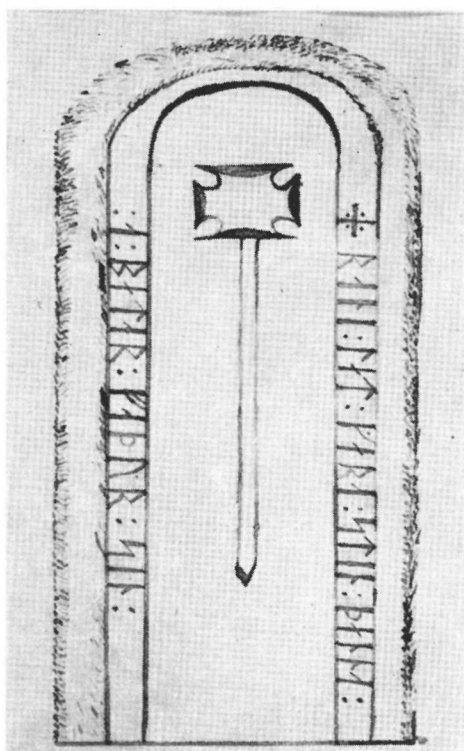

Fig. 136. Vg 93. Rådene sn, gamla kyrkogården.
Efter teckning av Ljunggren i M 98:3.

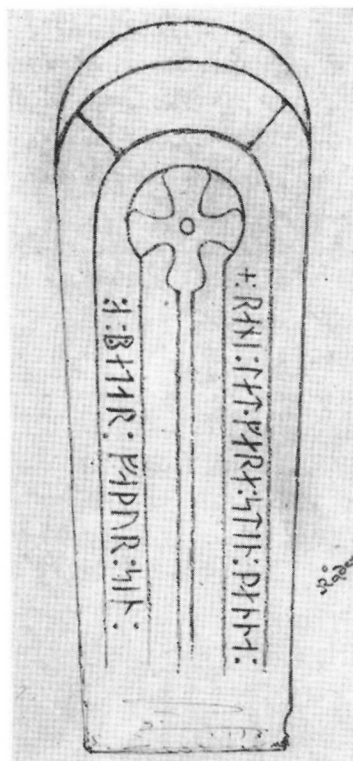

Fig. 137. Vg 93. Rådene sn, gamla kyrkogården.
Efter teckning av Bruswitz i Westergötland 1861.

ning av runstenen, som bär överskriften »Runesten i Rådene på kyrkogården Söder om kyrkan invid vapenhuset». Teckningen bär dessutom påskriften »upgifven af H. kyrkoherden Liungren i Häggum — 1792» samt »besiktigad 2 maj 1793 af Tham. Stenen låg». Stenen har sålunda inlagts i kyrkgolvet efter denna tidpunkt men före 1814 av Th. Ljunggrens och P. E. Lindskogs uppgifter att döma.

De utförligaste upplysningarna om stenens tidigare öden lämnar Ljunggren i KB F m 26 a: »... en Runsten som blifvit flyttad af Rådene åkergerde in på kyrkogården, hvars skrift och form är denna [bild]. Detta minnesmärke är af huggen sandsten och således förmodel. ej ifrån djupaste hedendomen, sedan alla likhallar för några år sedan inlades till golf i Kyrkan, blef ock denna till samma bruk använd, och finnes nu därstädes.»

K. Torin har icke kunnat följa stenen längre tillbaka än till dess plats i kyrkgolvet, men han antyder en sägen, »att denna sten fordom varit rest å en på gårdet nära intill belägen grafhög». Denna sägen saknar sanningshalt. Stenen saknar nämligen rot och är tvärt avhuggen vid fotändan (jfr även Bruswitz' teckning). Den har ursprungligen varit en lagd gravsten av också annorstädes i Västergötland förekommande, ehuru mindre vanlig, tidig medeltida typ.

Sandsten. Längd (= höjd över jordytan) 1,62 m., bredd 0,62 m. Stenen är väl tillhuggen på framsidan och kanterna. Det ornamentala korset i stenens mittparti är ett ekerkors utfört i lågrelief, då däremot dess stam endast är konturteknad. De inristade cirkelarna på korsarmarna äro delvis utplånade. Den ristade bågen ovanför korset bär icke någon inskription. Runorna äro tydliga.

Inskrift:

+ : rani : læt · gæra : sten : þænna : | : a : pætar : faður : sin :

Rani læt gæra sten þænna a[t] Pætar, faður sinn.

»Rane lät göra denna sten efter Peter, sin fader.»

Till läsningen: 7 **t** har bst på båda sidor, likaså 13 **t**, vars högra bst ligger i en fördjupning men synes säker. Nedre delen av hst i 11 **a** ligger i en spricka. I 23 **æ** finnas endast svaga spår av bst t. h. om hst. Nedre punkten i sk efter 26 **r** sitter lågt och består i likhet med övre pricken av en uthuggen, naturlig fördjupning.

Säves läsning överensstämmer med ovanstående utom 14 **i**, Ljunggrens likaså utom 14 **i** och 22 **b**. Liljegren, som följer Thams uppteckning efter Wilsman, har 8 **k**, 14 **i**, 22 **b**, 23 **a** samt dessutom alla sk markerade med tre punkter, men det första utelämnat. Brusewitz läser 14 **i**. Torins läsning överensstämmer med den ovan meddelade.

Namnet *Rani* finns ej belagt i andra runinskrifter. Lundgren o. Brate anför endast några få svenska belägg från medeltiden. Det är bekant ur Snorres Haraldz saga ins hárfagra, kap. 13 och 17, som namn på en av Haralds svenska motståndare, *Hrani gauzki*, av sveakonungen Erik tillsatt som jarl över området »í milli Svínasundz ok Gautelfar», sedermera död i strid mot Harald. På Island har namnet varit mindre brukat; i Norge har det varit tämligen vanligt.

Angående den Peter, till vars minne stenen ristats, har E. Fischer (*Västergötlands kyrkliga konst under medeltiden*, 1920), under hänvisning till några andra ristningar från trakten, bl. a. Vg 86 (från Edåsa, av Fischer felaktigt hänförd till Rådene) och en runinskrift på en nu försvunnen träbåge över ingången till koret i Rådene gamla, nu rivna kyrka: **biriki : biritā : bætær : ok : ækhi : kyrþi kirkuan : asur : ok : skuli : ok : þorþr : ok : knar : i siutrsta** : (Peringskiölds *Monumenta*) satt ifråga, att det är samme man som omtalas i samtliga dessa inskrifter, och att denne skulle ha varit en på trakten anlita och verksam stenmästare. Motiveringen för denna åsikt är icke övertygande.

Södra Kyrketorps sn, kyrkogården, se s. 162.

Torbjörntorps sn, kyrkan.

I Torins Register 1875 över försvunna runstenar finns en notis »*Torbjörntorps kyrka* i tornet». Flera romanska gravstenar förvaras i kyrkans torn, och ett par korta liljestenar finnas inmurade i tornets innervägg. Några runor äro dock enligt H. Jungner icke synliga.

94. Ugglums sn, kyrkogården. Nu i Statens historiska museum.

Pl. 74.

Litteratur: B 939, L 1632. E. Brenner i KB F 1 4 b, bl. 373; J. Peringskiöld, *Monumenta* 9, bl. 39; O. Celsius, *Svenska runstenar* (KB F m 60) 1, s. 260; A. H. Wrangel 1742 i UUB R 554; P. E. Lindskog, En korrekt beskrifning om Skara stift 2 (1813), s. 148; *Kyrkoinventarium* 1829 (ATA); G. Brusewitz, *Westergötland* 1860, s. 23 f. (ATA); P. A. Säve, *Berättelse* 1863, s. 55 f. (ATA, tr. i ATS 3, 1873, s. 125 f.); Joh. W. Warholm, *Brev* 1/6, 21/7 1864 t. B. E. Hildebrand (SHM, inv. bil.); A. A. Afzelius, *Brev* 10/8 1864 t. VHAA (SHM, inv. bil.); H. Hildebrand i ATS 2 (1869), s. 360, *Sveriges medeltid* 3 (1898–1903), s. 421; H. Werner, *Grafstenar från Medeltiden i Westergötland*, s. 8 (odat. hs, ATA); E. Brate o. S. Bugge, *Runverser* (i: ATS 10, 1887–91), nr 132; A. Blomberg, *Några anteckningar om Gudhems församling i Västergötland* (1916), s. 19; H. Jungner, *Gudinnan Frigg och Als härad* (1922), s. 411; S. Gardell, *Gravmonument från Sveriges medeltid* 1 (1937, rev. 1945), nr 687; I. Lindquist, *Västgötalagens litterära bilagor* (1941), s. 28.

Äldre avbildningar: E. Brenner, bläckteckning 1669 el. 1670 (i KB F 1 4 b, bl. 373), 2 träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta*, det ena, sign. av J. Hadorph och P. Törnewall, jämväl i B 939); Wrangel, bläckteckning (i a. a.); Brusewitz, bläckteckning (i a. a. s. 25); Säve, bläckteckning (i a. a.); Werner, laverad blyertsteckning (i a. a.).

Denna kistformiga gravsten med reliefhuggen runinskrift tillhör (liksom Vg 95) sedan 1864 Statens historiska museum (inv. nr 3.276).

Stenen har, liksom Vg 95, ursprungligen legat på Ugglums kyrkogård, där »en Gref DelaGardies betient långesedan skolat afritat denn» (Wrangel 1742). De la Gardies handgånge torde i detta fall ha varit J. Hadorph och sannolikt Antikvitetskollegiets ritare Elias Brenner, av vars hand en bläckteckning ännu